

HYVINVOINTIKERTOMUS

vuosittainen raportti 2023

Kunnanhallitus 3.6.2024

Kunnanvaltuusto 10.6.2024

TIIVISTELMÄ

Kunnan on seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin sekä raportoitava niistä sekä tehdyistä toimenpiteistä kunnanvaltuustolle vuosittain. Laaja hyvinvointikertomus ja hyvinvointisuunnitelma valmistellaan kerran valtuustokaudessa ja sen tavoitteita ja toimenpiteitä päivitetään vuosittain osana kuntasuunnittelua. Kunnan on toimitettava hyvinvointikertomuksensa hyvinvointialueelle ja julkaistava se julkisessa tietoverkossa (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 6 §).

Hyvinvointikertomuksen vuosiraportissa 2023 tarkastellaan Karstulan kuntalaisten hyvinvointia suhteessa hyvinvointisuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin ja toiminnan painopistealueisiin.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	3
OSA I VÄESTÖN HYVINVOINNIN TILA VUONNA 2023	4
1 INDIKAATTOREIDEN JA MUUN TIEDON OSOITTAMA HYVINVOINTI	4
TALOUS, ELINVOIMA JA HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMINEN.....	4
LAPSET, VARHAISNUORET JA LAPSIPERHEET	6
NUORET JA NUORET AIKUISET	7
TYÖIKÄISET JA IÄKKÄÄT	10
KAIKKI VÄESTÖRYHMÄT	11
2 HYVINVOINTI SUUNNITELMAN PAINOPISTEALUEIDEN, TAVOITTEIDEN JA TOIMENPITEIDEN ARVIOINTI	12
3 HYVINVOINTIALUEEN HYVINVOINTIKERTOMUSTYÖ.....	17
OSA II HYVINVOINTISUUNNITELMA VUODELLE 2024	18
4 STRATEGIAN PAINOPISTEALUEET JA LINJAUKSET	18
5 HYVINVOINNIN EDISTÄMISEN ERILLISOHJELMAT JA SUUNNITELMAT	19
6 HYVINVOINTISUUNNITELMA	19
OSA III KÄSITTELY TOIMIELIMISSÄ.....	19
LIITE 1. Hyvinvointityön vuosikello.....	20

1. JOHDANTO

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on tietoista voimavarojen kohdentamista kuntalaisten hyvinvointiin ja terveyteen. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kaikkia kunnan palvelukeskuksia koskevaa perustehtävää, jossa eri toimialojen yhteistyönä toteutetaan yksilöön, perheeseen, yhteisöihin ja elinympäristöön kohdistuvia toimia, joiden tarkoituksena on lisätä kuntalaisten hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä, ehkäistä sairauksia ja syrjäytymistä sekä vahvistaa osallisuutta.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toteutumista ohjaa hyvinvointisuunnitelma 2023–2025, joka on vuonna 2023 päivitetty vastaamaan kuntastrategiaa. Hyvinvointisuunnitelmassa määritellään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet, toimenpiteet ja mittarit. Karstulassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimien tavoitteena on tukea kuntalaisia toteuttamaan terveellisiä elintapoja, edistää osallisuuden kokemusta sekä mielenhyvinvointia, lisätä kuntalaisten kulttuurihyvinvoinnin toteutumista sekä tarjota kuntalaisille turvallinen ja viihtyisä elinympäristö. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä pyritään aktiiviseen yhteistyöhön kuntalaisten, 3. sektorin toimijoiden, yritysten sekä Keski-Suomen Hyvinvointialueen kanssa.

Kunnan tulee seurata asukkaidensa hyvinvointia sekä raportoida siinä tapahtuvista muutoksista sekä suunnitella toiminta ja palvelunsa siten, että ne mahdollisimman hyvin tukisivat kuntalaisten hyvinvointia. Hyvinvointikertomuksen avulla seuraamme ja arvioimme hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen aktiivisuutta kuntajohdon ja palvelukeskusten toimintaa arvioimalla sekä seuraamalla eri indikaattoreiden osoittamaa tietoa eri ikäisten kuntalaisten hyvinvoinnista.

1 INDIKAATTOREIDEN JA MUUN TIEDON OSOITTAMA HYVINVOINTI

TALOUS, ELINVOIMA JA HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMINEN

Karstula on maaseutumainen kunta, jossa on vireää yritystoimintaa, kattavat peruspalvelut, monipuoliset vapaa-ajanpalvelut ja aktiivinen kolmas sektori. Kyläkuntia on kymmenen ja taajama-aste n. 50 %. Asukkaita kunnassa on 3 664 (31.12.2023), joista 38,3 % on yli 65-vuotiaita. Alle 15-vuotiaiden osuus on 12 % ja 16–64-vuotiaita väestöstä on 49,7 % (THL Sotkanet 2023). Karstulan väestön määrä on nopeasti laskeva. Syntyvyys on kuolleisuutta vähäisempää ja lähtömuuttajia on enemmän kuin tulomuuttajia. Karstula oli vielä 2023 vuonna mukana Maahanmuuttoviraston kuntamallissa, joka päättyi 31.12.2023. Kuntalaisiksi jäi noin 40 ukrainalaista.

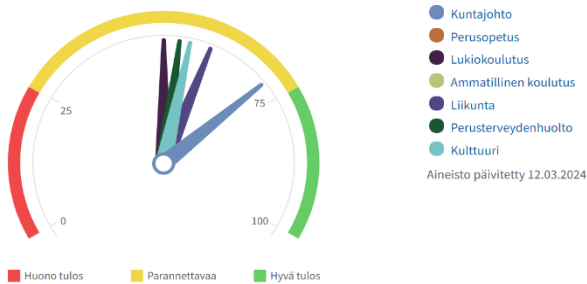
Taloudellisesti kuntien toimintaympäristö koki suuren muutoksen sote-uudistuksen vuoksi vuoden 2023 alussa, joka Karstulassakin näkyi erityisesti valtionosuuksien merkittävänä pienenemisenä. Vuoden 2023 aikana aloitimme talouden tasapainottamistoimet, joita tullaan jatkamaan ainakin vuoteen 2026 asti. Kuntalaisten palveluissa talouden tasapainottamistoimet eivät ole aiheuttaneet merkittävää muutosta. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toiminta on edelleen ollut aktiivista (TEAvisari pisteet) ja toimintaa on pyritty toteuttamaan palvelukeskusten arjessa niin lakisääteisinä kuin vapaaehtoisinakin palveluina. HYTE-kerroin (€/asukas) on hieman suurempi kuin vuonna 2022, muutosta parempaan on tapahtunut etenkin tulosindikaattoreiden osalta. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen haasteena myös Karstulassa on kunnan ikärakenne, matala koulutustaso sekä pienituloisuus. Kiristynyt kuntatalous, terveyden ja hyvinvoinnin polarisaatio, liikkumattomuus ja ylipainon lisääntyminen sekä mielenhyvinvoinnin haasteet etenkin nuorten osalta nousevat edelleen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keskeisiksi kohteiksi. Haasteista huolimatta terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on ollut aktiivista.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinoinnin pääpaino on vuonna 2023 ollut edelleen kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteiden vahvistamisessa, prosessien selkiyttämisessä, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asiantuntija avun antamisessa kunnan palvelutuotantoon sekä yhteistyön rakentamisessa Keski-Suomen hyvinvointialueen kanssa. Yhteistyötä onkin tehty erilaisissa maakunnallisissa verkostoissa aktiivisesti. Hyte-koordinaattori on vuoden 2023 aikana osallistunut yhteensä 45 erilaiseen yhteistyötapaamiseen tai verkostopalaveriin. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyötä on vuonna 2023 tehty erityisesti lasten, nuorten ja perheiden palveluiden osalta Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman päivittämisen puitteissa sekä ikääntyneiden elintapaohjauksen edistämiseen FINGER-toimintamallin avulla. FINGER-toimintamallin avulla voidaan tehokkaasti edistää ikääntyneiden muisti- ja ajattelutoimintoja sekä tukea ikääntyneiden toimintakykyä.

Väestö	2021	2022	2023
Asukasluku (31.12.2023)	3774	3665	3627
Väestöllinen huoltosuhde	93,4	96,4	96,8
Ulkomaan kansalaiset, % asukkaista	1	1	1,9
Väestörakenne	2021	2022	2023
0–6-vuotiaat, lkm	157	152	133
7–15-vuotiaat, lkm	335	314	303
16–24-vuotiaat, lkm	252	248	242
25–65-vuotiaat, lkm	1 650	1 576	1 559
65–74-vuotiaat, lkm	721	735	718
75–84-vuotiaat, lkm	459	443	477
85-vuotta täyttäneet, lkm	200	197	193
Talous	2021	2022	2023
Vuosikate, e/as	1 026	713	632
Vuosikate, % poistoista	192	152	115
Verotulot, e/as	3 726	3 883	2283
Lainakanta, e/as	3 445	3 547	3 548
Valtionosuudet, €/as	4 140	4 617	1 234
Tilikauden tulos, 1 000 €	1 854	892	207
Elinvoima	2021	2022	2023
Työttömiä, % työvoimasta	11,8	10,8	10,8
Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä	38,5	28,9	23,8
Nuorisotyöttömyys, % 18–24 v työvoimasta	16	12,9	9,2
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	2021	2022	2023
TEAvisari (kaikki sektorit)	55	58	58
Hyte-kerroin, indeksi	54	62	63
Prosessi-indikaattorien keskiarvo	71	73	73
Tulosindikaattorien keskiarvo	37	50	53
Hyte-kerroin, €/as	15,4	17,5	17,9

Kuva 1. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen aktiivisuus Karstulassa 2023 (THL TEAviisari).

Kaikki sektorit : Karstula 2023

Kuva2. Hyte-kerroin indikaattorit (THL).

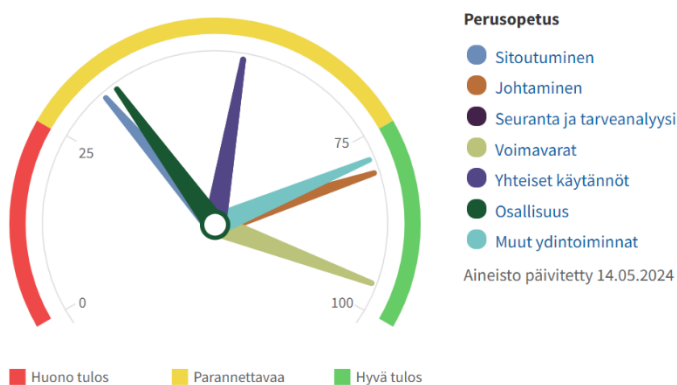
LAPSET, VARHAISNUORET JA LAPSIPERHEET

Karstulassa on erillinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, joka on päivitetty 2024. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman avulla ohjataan, johdetaan ja kehitetään lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointityötä. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sisältää tarkemmat tiedot lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta, lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä ja ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista, kuvauksen yhteistyön toteutumisesta eri viranomaisten ja palveluita tuottavien tahojen kesken sekä suunnitelman hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpiteiden toteuttamisesta ja seurannasta.

Yleisesti voidaan todeta, että lasten ja nuorten hyvinvointi ja niitä tukevat palvelut ovat Karstulassa hyvällä tasolla. Suuri osa Karstulan lapsista ja nuorista kokee olevansa tyytyväisiä elämäänsä ja voi hyvin. Alakouluikäisistä lapsista suurin osa pitää koulunkäynnistä ja kokee olevansa tärkeä osa luokka- ja kouluyhteisöä. Alakouluikäisten osalta voidaan todeta hyvinvoinnin kehittyneen eri osa-alueilla hyvään suuntaan. Lasten, varhaisnuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia tarkastellaan suhteessa vuoden 2023 hyvinvointisuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin ja mittareihin.

Kuva 3. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen aktiivisuus peruskoulussa Karstula 2023 (THL TEAviisari)

Perusopetus : Karstula 2023

Lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet	2021	2022	2023
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen aktiivisuus peruskoulussa, TEA-pistemäärä	59		61
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, % 4. ja 5. lk oppilaista	79,7		89,1
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 4. ja 5. lk oppilaista	13,8		8,5
Terveelliset elintavat	2021	2022	2023
Ravitsemus			
Ylipainon (ml. Lihavuus) yleisyys (%) 2–6-vuotiailla	16	25,2	24,2
Ylipaino, skaalattu HYTE-kerroinindikaattori (pisteytys 0-100)	48	48	42
Ei syö aamupalaa joka arkiamu, % 4. ja 5. lk oppilaista	27,7		31,3
Liikunta			
Vähintään tunnin päivässä liikkuvat, % 4–6 lk oppilaista	40,6		40,6
Lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky (MOVE-mittaus), % 5. lk oppilaista, joilla heikko fyysinen kunto	46,7	48,4	32,3
Osallisuus	2021	2022	2023
Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa, % 4. ja 5. lk oppilaista	87,3		85,9
Kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä, % 4. ja 5. lk oppilaista	61,5		51,6
Ei yhtään hyvää kaveria, % 4. ja 5. lk oppilaista	1,5		0
Mielenhyvinvointi	2021	2022	2023
Mielialaan liittyviä ongelmia kahden viime viikon aikana, % 4. ja 5. lk oppilaista	31,7		18
Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, % 4. ja 5. lk oppilaista	52,3		65,1
Turvallisuus	2021	2022	2023
Huostassa vuoden aikana olleet 0-17- vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä	1,6	1,0	1,1
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana, % 4. ja 5. lk oppilaista	19		10,8
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 4. ja 5. lk oppilaista	10,8		6,3
Kouluympäristön terveellisyys ja turvallisuuden ja koulu yhteisön hyvinvoinnin edistämisen tarkastus tehdään peruskoulussa kolmen vuoden välein, % kunnan kouluista		100	

NUORET JA NUORET AIKUISET

Samalla tavoin kuin lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia koskevat tarkemmat tiedot on nuorten ja nuorten aikuisten hyvinvoinnin tilaa sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimia käsitelty Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa laajemmin. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että Karstulassa nuorten hyvinvoinnin tila noudattaa hyvin pitkälle valtakunnan trendejä. Vuoden 2023 kouluterveyskyselyn mukaa 8.–9. luokkalaisten nuorten koettu hyvinvointi ja terveys ovat hieman laskeneet verrattuna edellisiin vuosiin niin

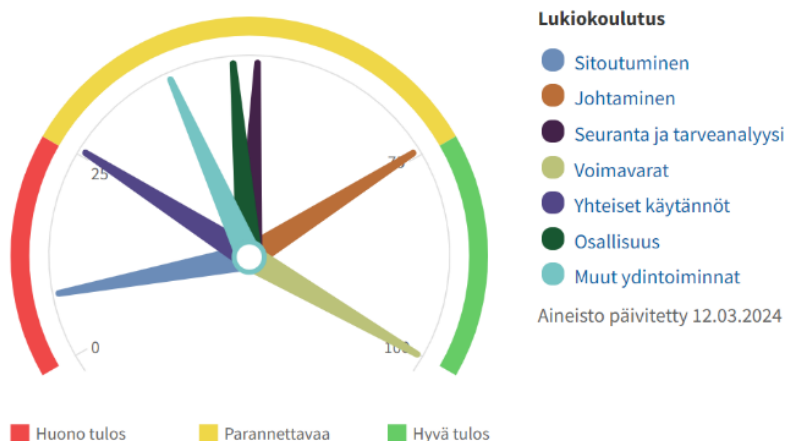
elintapojen sekä koetun terveyden ja hyvinvoinnin osalta. Koululounaan syömättä jättäminen on yleistynyt huomattavasti, yläkouluikäisten liikkumattomuus ja ylipainaisuuden yleistyminen sekä pienet muutokset päihteiden käytön mittareissa ovat asioita, joita tulee seurata tarkoin.

Lasten- ja nuorten fyysistä toimintakykyä mittaavissa MOVE-mittauksissa nuorten osuus, joilla on heikko fyysinen toimintakyky, on kääntynyt laskuun. Positiivisina muutoksina vuoden 2021 kouluterveyskyselyyn verraten voidaan myös todeta kouluinnostuksen, luokkayhteisön osallisuuden sekä keskustelu yhteyden aikuisten kanssa niin kotona kuin koulussakin parantuneen. Lukion 1. ja 2. luokan opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin tulokset ovat THL:n kouluterveyskyselyn 2023 mukaan useilla osa-alueilla parantuneet. Positiivisin muutos on tapahtunut kouluinnostuksessa. Lukion 1. ja 2. luokan opiskelijoista 80% pitää koulun käynnistä (2021 tuloksissa 50%). Myös lukioikäisten osalta osallisuuden kokemus sekä tyytyväisyys omaan elämään ovat kehittyneet parempaan suuntaan.

Vaikka mielenhyvinvoinnin osalta voidaan todeta, että aikaisempaa useampi sekä 8. ja 9. luokan että lukion 1. ja 2. luokan oppilaista on kouluterveyskyselyn mukaan kokenut vahvaa positiivista mielenälyä ja mielenhyvinvoinnin haasteet, kuten ahdistuneisuus / masennusoireilu, selkeästi yleistyneet kiusaamisen kokemukset, koulupuudokkuus (oppilaat, joilla paljon poissaoloja) ja lisääntyneet väkivallan sekä häirinnän kokemukset ovat tekijöitä, joihin tulee edelleen kiinnittää huomiota. Merkittävää työtä nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tehdään peruskoulun ja lukion lisäksi nuorisopalveluissa sekä nuorten työpajatoiminnoissa. Karstulassa on vuoden 2023 aikana lähdetty kehittämään AVI:n rahoittaman hankeavustuksen turvin koulunuorisotyön toimintamallia. Nuorten työllisyyden kehitys on ollut positiivista. Alle 29-vuotiaita asiakkaita nuorten työpaja toiminnassa on 2023 vuonna ollut 7. Etsivä nuorisotyö puolestaan on tavoittanut vuoden 2023 aikana 71 asiakasta.

Kuva 4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen aktiivisuus lukiossa Karstula 2022 (THL TEAvisari)

Lukiokoulutus : Karstula 2022

Nuoret ja nuoret aikuiset	2021	2022	2023
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen aktiivisuus lukiossa, TEA-pistemäärä		50	
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. lk oppilaista	26,1		31,1
Terveelliset elintavat	2021	2022	2023
Ravitsemus			
Ylipaino, % 8. ja 9. lk oppilaista	25,9		28,6
Ei syö aamupalaa joka arkiamu, % 8. ja 9. lk oppilaista	50		45
Ei syö koululounasta päivittäin, % 8. ja 9. lk oppilaista	56		71,2
Liikunta			
Vähintään tunnin päivässä liikkuvat, % 8–9 lk oppilaista	18,5		18,3
Lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky (MOVE-mittaus), % 8. lk oppilaista, joilla heikko fyysinen kunto	60	79,2	58,1
Päihteet			
Raittius, % 8. ja 9. lk oppilaista	60,4		58,3
Kokeillut kannabista ainakin kerran, % 8. ja 9. lk oppilaista	3,3		8,3
Omalla paikkakunnalla on helppo hankkia huumeita, % 8. ja 9. lk oppilaista	26,1		33,9
Osallisuus	2021	2022	2023
Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa, % 8. ja 9. lk oppilaista	97,8		94,6
Kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä, % 8. ja 9. lk oppilaista	51,1		54,1
Ei yhtään läheistä ystävää, % 8. ja 9. lk oppilaista	8,7		10
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24- vuotiaat, skaalattu Hyte-indikaattori (pisteitys 0-100)	46	58	48
Nuorisotyöttömät, % 18-24-vuotiaasta työvoimasta	16,0	12,9	9,2
Mielenhyvinvointi	2021	2022	2023
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, % 8. ja 9. lk oppilaista	69,2		62,5
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, % lukion 1. ja 2. lk oppilaista	53,1	50	65
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % 8. ja 9. lk oppilaista	12,4		23,7
Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, % 8. ja 9. lk oppilaista	45,6		51,7
Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, % lukion 1. ja 2. lk oppilaista	40,8		46,2
Työkyvyttömyys eläkettä mielensterveys perusteisesti saaneet 16-24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä	2,4	2,8	2,5
Turvallisuus	2021	2022	2023
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana, % 8. ja 9. lk oppilaista	6,5		22
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 8. ja 9. lk oppilaista	4,4		21,7

TYÖIKÄISET JA IÄKKÄÄT

Työikäisen ja ikääntyneiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteina on samoin kuin lapsilla ja nuorilla terveiden elintapojen toteutuminen, vahva osallisuuden kokemus, mielenhyvinvointi, kulttuurihyvinvointi sekä turvallisen elin- ja asuinympäristön toteutuminen. Yhteisöllisen ruokailun edistämiseksi ja hävikkiruoan vähentämisen toimenä Karstulassa on kaksi kertaa viikossa mahdollisuus osallistua yhteisöruokailuun. Yhteensä ruokailuun osallistuneita oli 2023 vuoden aikana 1 224 henkilöä. Aikuisten liikuntaaktiivisuudesta kertoo hyvin viikoittaisten liikuntavuorojen tuntimäärä. Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot yli 65-vuotiailla on yleisesti ikääntyneiden liikunta- ja toimintakyvystä kertova mittari. Karstulassa kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot yli 65-vuotiailla on kääntynyt jälleen laskuun. Skaalattu hyte-indikaattori mittaa muutosta kahden edellisen mittauksen välillä, jonka mukaan kunnat pisteytetään. Mitä suurempi luku on, sen vaikuttavampi on muutos ollut. Iäkkäiden ja työikäisten osallistuminen ryhmämuotoiseen liikuntaan ollut aktiivista. Lisäksi liikkumista edistävällä ympäristöllä on vaikutusta kaatumista mittaaviin indikaattoreihin. Alkoholijuomien kokonaismyyntimäärä on hieman edellisvuosia alhaisempi.

Työllisyyden edistäminen on yksi merkittävä toimi kuntalaisten osallisuuden edistämiseksi. Karstulassa työllisyyden hoito on vuonna 2023 ollut aktiivista. Arkeen Voimaa-ryhmätoiminta on erilaisista hyvinvoinnin haasteista kärsiville kohdennettua tutkittuun toimintamalliin perustuvaa itsehoitovalmiuksia sekä elämänhallintaa parantavaa ryhmätoimintaa yli 18-vuotiaille. Karstulassa toteutettiin Arkeen Voimaa-ryhmä keväällä 2023. Mukaan toimintaan ilmoittautuneita oli 10, joista 6 suoritti kaikki ryhmätapaamiset.

Terveelliset elintavat	2021	2022	2023
Ravitsemus			
Yhteisö/hävikkiruokailuun osallistuneiden määrä, hlö:ä (ka/vk)			14
Liikunta			
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot yli 65-vuotiailla, skaalattu HYTE-indikaattori (0-100)	47	37	73
Kansalaisopiston liikuntaryhmiin osallistuneiden määrä	202	283	442
Työikäisten liikuntavuorot kunnantiloissa(h/vko)			15,5
Päihteet			
Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100%:n alkoholina, litraa	6,3	6,2	5,9
Osallisuus			
Työttömät, % työvoimasta	11,8	10,8	10,8
Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä	38,5	28,9	23,8
Vaikeasti työllistyvien määrä (rakennetyöttömyys), % 15-64-vuotiaista	6,4	5,4	5,0
Työttömien aktivointiaste	30,5	33,1	32,4
Mielenhyvinvointi			
Arkeen Voimaa -ryhmätoiminta toteutunut		X	

Työkyvyttömyys eläkettä mielenterveysperusteisesti saaneet 25-64-vuotiaat, skaalattu HYTE-kerroinindikaattori (0-100)	30	73	46
---	----	----	----

KAIKKI VÄESTÖRYHMÄT

Liikunnallisten elintapojen toteutumista sekä liikunnan edistämisen aktiivisuutta seurataan THL:n TEAviisarin avulla. Karstulassa liikunnan edistämisen toimet ovat kehittyneet positiiviseen suuntaan. Toiminnan arviointia ko. mittarilla tehdään parillisina vuosina. Vuoden 2020 Liikunnan edistämisen pisteet olivat Karstulassa 45 ja 2018 vuonna 38 pistettä. Karstulassa kuntalaisilla on mahdollisuus saada yksilöllistä ohjausta liikumisensa tueksi liikuntaneuvonnasta. Karstulassa liikuntaneuvonnan ohjaukseen hakeutuvien ja ohjautuvien asiakkaiden määrä on vuositasolla todella vähäinen, vaikka liikuntaneuvonnalla on tutkitusti osoitettu olevan vaikuttavuutta liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn ylläpitämisen näkökulmasta. Liikuntaneuvontaan ohjautumisen prosessia on kehitetty yhteistyössä Keski-Suomen hyvinvointialueen sekä koulu- ja opiskeluhuollon kanssa.

Ravitsemussuositusten mukaisten toimenpiteiden toteutumista kunnissa voidaan seurata valtion ravitsemusneuvottelukunnan ja kuntaliiton julkaiseman tarkistuslistan avulla. Karstulassa ravitsemuksen tarkistuslistan toimenpiteet ovat kattavasti käytössä ja niiden avulla pyritään turvaamaan eri ikäisten kuntalaisten terveellisen ravitsemuksen toteutuminen kunnan palveluissa. Ravitsemuksen edistämisen toimia ohjaa kunnassamme myös maakunnallinen ravitsemuksella hyvinvointia -suunnitelma. Yhtenä kestävä kehityksen tavoitteena ja mittarina on hävikkiruokajätteen määrään vähentäminen. Tästä ei aikaisimmilta vuosilta ole seurantatietoa saatavilla. Osallisuuden edistäminen on yksi keskeinen terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kokonaisuus. Osallisuuden edistämisen toimenpiteiden tavoitteena on vahvistaa kuntalaisten osallistumista sekä osallisuutta yhteiskunnassa. Karstula haluaa vahvistaa kuntalaisten osallisuutta mm. tukemalla järjestöjen toimintaa eri tavoin. Kuntastrategian linjausten mukaisesti järjestöille myönnettävää avustussummaa on talouden haasteista huolimatta pystytty kasvattamaan.

Terveelliset elintavat	2021	2022	2023
Liikunnan edistämiset TEA-pisteet		59	
Liikuntaneuvonnan asiakkaat		2	1
Valtion ravitsemusneuvottelukunnan tarkistuslistan toteutuminen (uusi mittari)			42/48
Ruokahävikin määrä, kg (uusi mittari)			3 200
Osallisuus	2021	2022	2023
Osallisuuden edistämisen TEA-pisteet (kuntajohto)	42		46
Järjestöavustukset (€/vuosi)		24 200	24 600
Äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa			62,8
Kulttuurihyvinvointi	2021	2022	2023
Kulttuurin edistämisen TEA-pisteet	56		55
Kirjaston käyttäjät (lainaajia / vuosi)	1 286	1 195	1 211
Käsityötilan toiminta			

Turvallisuus	2021	2022	2023
Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 10 000 asukasta	4,7	6,6	3,3

Vahvuudet	Heikkoudet
Pitkäjännitteinen työ hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Hyvinvoinnin johtamiseen ja koordinointiin resursoitu sekä sitouduttu. Aktiivinen kolmas sektori ja vireä kulttuuri toiminta. Luonto ja ympäristö. Hyvät peruspalvelut.	Väestörakenne. Pienituloisuusaste ja matala koulutustaso.
Mahdollisuudet	Uhat
Kestävä kehitys ja uudistuminen. Rakennuskanta ja tilat mahdollistavat monipuolisen toiminnan. Yhteisöllisyys.	Hyvinvointi ja terveyserojen kasvu. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Liikkumattomuus. Ikärakenne. Kuntatalous.

2 HYVINVOINTI SUUNNITELMAN PAINOPISTEALUEIDEN, TAVOITTEIDEN JA TOIMENPITEIDEN ARVIOINTI

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kunnan lakisääteinen tehtävä, jota toteutetaan osana arjen työtä sekä useissa verkostoissa. Tavoitteena on tukea ihmisten mahdollisuuksia hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden sekä työ- ja toimintakyvyn ylläpitoon ja parantamiseen. Tämä tapahtuu pitämällä huolta olosuhteista, jotka tukevat hyvinvointia ja terveellisten valintojen tekemistä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimia tehdään yhteistyössä eri hallintokuntien, paikkakunnan yhdistysten ja järjestöjen, seurakuntien, yritysten ja Keski-Suomen hyvinvointialueen kanssa. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimia ohjaa hyvinvointisuunnitelmassa asetetut tavoitteet ja toimenpiteet sekä hyvinvointityölle laadittu vuosikello (Liite 1).

Elintavat

Erihallinnon aloilla on tehty paljon toimia, joiden avulla kuntalaisia tuetaan huolehtimaan terveellisistä elintavoista. Ravitsemuksen osalta olemme sitoutuneet maakunnallisen Ravitsemuksella hyvinvointia-suunnitelman jalkauttamiseen osaksi omaa toimintaamme. Lasten- ja nuorten osalta olemme laatineet kuntakohtaisen suunnitelman, joka on Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelman liitteenä. Karstulan kunnan ruokapalveluiden tuottajana on vuoden 2023 alusta toiminut Karstulan seudun ravitsemus Oy (Karsera), joka on toiminnassaan sitoutunut noudattamaan eri ikäisten ravitsemussuosittelusten mukaista toimintaa. Ravitsemuskasvatuksen osalta myös varhaiskasvatus sekä peruskoulu noudattavat Terveyttä ja iloa ruokakasvatukseen -suositusta sekä Syödään ja opitaan yhdessä -kouluruokasuositusta. Sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa tehtiin ruokakasvatuksen nykytilan arvioinnit vuonna 2022 ja henkilöstö osallistui Koko-

naisvaltaista ruokakasvatusta -hankkeen koulutuksiin. Hankkeen aikana kehitetyt käytännöt, joilla edistettiin lasten osallisuutta ruokakasvatuksen toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen ovat jääneet pysyviksi. Ruokakasvatus on päivittäinen ja tärkeä osa kasvatustyötä ja siitä on jaettu tietoa myös koteihin. Työntekijöiden tietoisuus oman esimerkin vaikutuksesta on lisääntynyt. Yhtenäiskoulussa oppilaskunta on järjestänyt Leikkaako Lanttu-kampanjan, jonka tavoitteena on mm. vähentää ruokahävikin määrää. Lisäksi oppilaat on otettu mukaan ruokalistojen suunnitteluun ja toiveruokapäivät ovat käytössä. Koululaisten terveellisen ateriaritmin toteutumista tuetaan maksuttomalla aamupalalla. Aamupalaan osallistuu keskimäärin 65 oppilasta/päivä. Lisäksi koululaisilla on mahdollisuus ostaa keittiöltä välipalaa iltapäivisin. Karsera Oy on elokuussa 2023 ottanut käyttöön sydänmerkkiateriat. Sydänmerkki osoittaa kyseisen ruoan olevan terveyden kannalta parempi vaihtoehto. Sydänmerkkiaterioissa kiinnitetään huomiota aterianosien rasvan määrän ja laatuun, suolan sekä kuidun määrään. Tavoitteenamme on ollut myös lisätä ruoan tuotannon omavaraisuutta. Kunta tarjosi kesäkaudella 2023 kuntalaisten käyttöön viljelypalstoja. Lisäksi kolmannen sektorin toimija tarjosi kuntalaisten käyttöön lavakaus viljely mahdollisuuksia. Molemmissa viljelypaikoissa toteutettiin omatoimista ruoantuotantoa.

Kunnan liikuntapalveluiden sekä Kansalaisopistontarjoamat ryhmäliikuntatunnit ja muiden toimijoiden kuntien yhdistysten tai yksityisten palveluntuottajien tarjonta lisää mahdollisuuksia liikunnan harrastamiseen. Kunnan ylläpitämistä liikunta- ja lähiliikuntapaikoista valtaosa on käyttäjilleen maksuttomia. Viihtyisistä ja turvallisista toimintaympäristöistä toivotaan tukea omaehtoiseen liikunnan harrastamiseen. Yksi merkittävimmistä liikkumisympäristön hankkeista vuonna 2023 kunnassa oli skeitti- ja tapahtumapuisto Hammerin rakentaminen ja valmistuminen. Hammeri on osoittautunut jo nyt erittäin suosituksi omatoimisen liikunnan harjoittamisen paikaksi. Liikunta- ja hyvinvointipalveluiden tarjoama maksuton liikuntaneuvonta auttaa kuntalaisia tarvittaessa, mutta asiakkaita palveluun kaivataan lisää. Toisaalta resurssit liikuntaneuvonnan toteuttamiseen ovat melko rajalliset. Liikkumismotivaation lisäämiseksi kunta on järjestänyt kävely ja pyöräilyn haastekampanjat kesäkaudella sekä 24H Kävely 2023 tapahtuman toukokuussa. Tapahtuma vuorokauden aikana käveltyjä kilometrejä kertyi yhteensä 1 507,7 km. Sekä liikuntapalveluiden että kansalaisopiston ryhmäliikuntatarjonta on ollut monipuolista ja toimintaan osallistuminen aktiivista. Liikuntapalveluiden ryhmäliikunnan ohjaus on painottunut ikäihmisille suunnattuihin toimiin. Varhaiskasvatuksessa lapsi ulkoilee päivittäin noin 2 tuntia. Lisäksi ryhmillä on noin kerran viikossa ohjattuja leikkiliikuntatuokioita liikuntahallissa tai Karstulan Evankelisen opiston liikuntatilassa. Talvella luistelu ja hiihtäminen ovat osa liikuntakasvatusta. Ryhmät käyvät noin kerran viikossa retkellä lähimetsässä tai -lähiympäristössä (Suomen ladun Metsämörri-toiminta). Yhtenäiskoulussa on käytössä pitkät liikuntavälitunnit. Välitunti toimintaa on kehitetty yhteistyössä oppilaskuntien sekä koulunuorisotyön kanssa. Perusopetusikäisillä lapsilla- ja nuorilla on ollut mahdollisuus osallistua erilaisiin maksuttomiin liikuntaharrastuksiin koulunkerhotoiminnan sekä Harrastamisen Suomen mallin kerhoissa.

Ehkäisevä päihdetyö on osa kunnan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistä. Sen avulla voidaan ehkäistä ja vähentää päihteiden käytön aiheuttamia haittoja. Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on lisätä ymmärrystä päihteiden käytöstä ja niihin liittyvistä ilmiöistä sekä edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista päihteisiin liittyvissä asioissa. Lain mukaan ehkäisevä päihdetyö kattaa alkoholin, tupakan, huumeainesten ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden sekä rahapelaamisen aiheuttamien haittojen ehkäisyä. Ehkäisevän päihdetyötä tehdään pääasiassa vaikuttamalla ihmisten asenteisiin päihdekasvatuksen sekä viestinnän keinoin tarjoamalla tietoa päihteiden terveysvaikutuksista ja tukemalla kuntalaisia tekemään hyvinvointinsa kannalta edullisia valintoja. Ehkäisevän päihdetyön avulla voidaan vaikuttaa päihteiden kysyntään sekä saatavuuteen ja sitä kautta pyrkiä vähentämään päihteiden käyttöä. Ehkäisevää

päihdetyötä toteutetaan kaikissa kunnan palveluissa sekä eri verkostoissa. Pakka-toimintamalli on paikallinen ehkäisevän päihdetyön monitoimijaiseen verkostoon perustuva toimintamalli, jonka käyttöönottoa tulee edelleen Karstulassa edistää. Lapsille ja nuorille on suunnattu tietoa erilaisten kampanjoiden ja teema-tuntien avulla. Marraskuussa koululla vierailu kokemusasiantuntija Kari K. Korhonen luennoimassa 5.–9. luokan ja lukion oppilaille sekä vanhemmille päihteiden ongelmakäytöstä ja siitä selviämisestä.

Osallisuus

Tavoitteenamme on ollut tukea eri ikäisten kuntalaisten osallistumista ja vahvistaa osallisuuden kokemusta sekä omaa toimijuutta. Palveluiden saatavuudella ja saavutettavuuden varmistamisella sekä kuntalaisten osallistamisella palveluiden suunnitteluun ja järjestämiseen on ollut suuri merkitys osallisuuden kokemuksen syntymisessä. Yhtenä konkreettisenä toimenä osallisuuden edistämiseksi koulussa on ollut koulunuorisotyön tekijän palkkaaminen kuntaan. Lisäksi niin varhaiskasvatuksessa kuin perusopetuksessa ja lukiossakin on käytössä useita erilaisia osallisuutta edistäviä käytänteitä. Esimerkkeinä näistä Vasu-keskusteluiden Lapsen ääni -toimintamalli sekä Lapset puheeksi -toimintamalli, oppilaskuntatoiminta ja vanhempaintoimikunta, joka perustettiin syksyllä 2023 lisäämään koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Koulussa tehdään vuosittain Hyvinvointiprofiili kaikille luokka-asteille kohdennetun kyselytyökalun avulla.

Aktiivinen vapaa-ajan toiminta ja järjestöjen tukeminen ovat myös osallisuuden edistämisen keinoja. Karstulassa on kehitetty harrastustoimintaa ja pyritty hankerahoituksen turvin mahdollistamaan mahdollisimman monelle lapselle ja nuorelle maksuttomia harrastuksia niin liikunnan, kulttuurin ja taiteen saralla. Vuoden 2023 aikaa tarjolla on ollut 15 eri maksutonta kerhoa perusopetusikäisille. Lisäksi kesällä järjestetty Päiväleiri tarjoaa mahdollisuuden ohjattuun vapaa-ajantoimintaan osallistumiseen alakouluikäisille. Vuoden 2023 Päiväleirille osallistui yhteensä 40 lasta. Aktiivista työtä kuntalaisten vapaa-ajan toimintojen eteen on tehty kaikilla kunnan toimialoilla, mutta erityisesti Kansalaisopistossa, kulttuuri- ja kirjastopalveluissa. Vaikka kunnan rooli vapaa-aikatoimien järjestämisessä onkin ollut aktiivista, niin suuren osan kuntalaisten osallistamisesta toteuttavat erilaiset yhdistykset ja järjestöt omassa toiminnassaan. Rahallinen tuki järjestöille vuosittain on merkittävä panostus osallisuuden edistämiseen. Lisäksi järjestöjen toimintaa tuetaan järjestöilloissa 1-2x/vuosi sekä tarjoamalla järjestöille tietoa toiminnan kehittämiseksi sekä apua mm. tapahtumien järjestämiseen ja markkinointiin. Karstulan kunta sekä Kehittämissyhtiö Karstulan Seutu palkkasivat yhdessä hanke- ja tapahtumakoordinaattorin, jonka yhtenä tehtävänä on toimia järjestöjen tukena heidän kehittäessään toimintaansa ja tapahtumiaan. Karstulassa on useita maksuttomia tiloja, joita järjestöt voivat käyttää toimintaansa. Heikin Tuvan tavoitteena on toimia kuntalaisten kohtaamispaikkana. Tuvan toimintaa on pyritty vuoden 2023 aikana kehittämään paremmin eri ikäisiä kuntalaisia palvelemaan suuntaan. Tilojen käyttö onkin ollut aktiivista ja vuoden 2023 aikana Heikin Tuvalla on järjestetty 242 erilaista tapahtumaa. Lisäksi tiloissa on kokoontunut säännöllisesti kunnan liikuntapalveluiden ja kansalaisopiston ryhmiä.

Työllisyyden edistämällä on osallisuuden edistämiseksi tärkeä rooli. Karstulan kunnan työllisyyden hoidosta vastaa työllisyysyksikkö, johon kuuluu työpajatoiminta sekä asiointipiste. Työllisyysyksikön toiminta on vuoden 2023 aikana ollut aktiivista. Pääpainotyöllisyysyksikön tehtävänä on työllisyyden edistäminen ja työttömyyden haittojen ehkäisy. Kunnan omat työllisyyspalvelut toimivat Keski-Suomen TE-palveluiden ja Keski-Suomen Hyvinvointialueen työllisyyttä edistävien sosiaalipalveluiden rinnalla tarjoten työttömille työnhakijoille mm. palkkatukityötä, työkokeilupajakoja, työhönvalmennusta että yleistä ohjausta ja neuvontaa niin työhakijoille kuin työnantajille. Kunnan työpaja tarjoaa valmennuksellista työtoimintaa sekä ammatillisen tutkinnon suorittaneille, että ilman tutkintoa oleville nuorille. Työpajatoiminta oppimisympäristönä sopii myös nuorille, joilla on vaikeuksia käydä opintoja loppuun. Kunnan työllisyysyksikön alaisuudessa toimivalla työpajalla nuoret voivat kokeilla erilaisia työtehtäviä mm. puuosaston monipuolisissa tehtävissä. Lisäksi työtehtäviä on tarjolla mm. kädentaidoissa, keittiötehtävissä että kevyissä pakkaus- ja kokoonpa-

notehtävissä. Työpajalla työvalmennuksen keinoin opitaan eri alan työtehtäviä, harjoitellaan työelämän pe-lisääntöjä, että edistetään työpaikan tai opiskelupaikan löytymistä. Työpajalla käytössä olevan Paikko- osaa-mistodistuksen kautta nuoren työssä kerryttämä osaaminen tunnistetaan ja kirjataan tutkinnon perusteiden mukaisesti. Osaamistodistuksella voi lyhentää opintojen kestoa ja sama todistus auttaa myös työn-haussa. Nuorten työpajatoimintaa pyritään kehittämään tiiviissä yhteistyössä mm. Nuorisotyön, perusope-tuksen / oppilaitosten ja seutukunnan työpajatoimijoiden kanssa. Yksi yhteistyön muoto on ollut nuorten Pelaten duuniin- ryhmien toteutuminen Karstulan ja Saarijärven Visio-säätiön yhteistyössä. Nuoret voivat tulla työpajalle työkokeilun, TET-jakson, kesätyön, kuntouttavan työtoiminnan / sosiaalisen kuntoutuksen, palkkatukityön tai oppisopimuksen kautta. Opiskelevat nuoret voivat tulla suorittamaan puualan opintoja myös koulutusopimuksen kautta. Työpajalla oli vuoden aikana yhteensä 27 valmentautujaa, joista alle 29-vuotiaita nuoria oli yhteensä 7. Työkokeilussa 7 henkilöä, palkkatukityössä 12, työhönvalmennuksessa 5 ja kunnan velvoitetuottajia 4 henkilöä. Lisäksi kunnalle palkattiin palkkatuella puisto- ja liikuntapaikoille, jätevedenpuhdistamaan ja päiväkotiiin yhteensä 6 henkilöä. Kesätyöllistettyjä nuoria kuntapalkkasi 20 vuonna 2023. Asiointipisteessä vuosi 2023 oli edelleen hyvin vilkas, ja asiakasmäärä ylsi 3727 asiakkaaseen (3652 hlö:ä vuonna 2022). Asiointipisteellä annetaan kuntalaisille ohjausta ja neuvontaa mm. Kelan, Veron, Digi- ja väestöviraston, oikeusavun ja TE-palveluiden asioissa. Asiakkaita ohjautuu asiointipisteelle myös poliisin, ajovarman ja työttömyyskassan / ammattiliittojen asioissa.

Yksi osallisuuden edistämisen osa-alue on kuntalaisten digiosallisuuden tukeminen. Kuntalaisilla on mahdol-lisuus varata viikoittain aikaa Kirjastolla tarjottavaan digineuvontaan. Digineuvontaa Kirjastolla toteuttavat pääasiassa vapaaehtoiset Digitutorit mutta myös kirjastonhenkilökunta. Vapaaehtoistyön toimintaa osana osallisuuden edistämistä on kehitetty edelleen HYKARI eli hyvinvointikaveri ikäihmiselle hankkeessa, jossa on rakennettu vapaaehtoistyön koordinaation ja yhteistyön mallia kunnan, kolmannen sektorin sekä Keski-Suomen hyvinvointialueen kesken. Vapaaehtoistyön näkyvyyttä ja kuntalaisten osallistumista toistensa aut-tamiseen on haluttu tehostaa yhteistyössä Commu:n kanssa, jossa kunta sitoutui pienellä rahasummalla mukaan tukemaan sovelluksen käyttöönottoa kuntalaisten keskuudessa saaden samalla positiivista kun-tanäkyvyyttä. Yksi vuoden 2023 aikana toteutetuista osallisuuden edistämisen onnistuneista tapahtumista oli vapaaehtoisten, SPR Karstulan osaston ja Karstulan kappeliseurakunnan kanssa yhteistyössä järjestetty Yhdessä Hyvää -hyväntekeväisyys konsertti ja yhteisöllinen joulujuhla.

Vuoden 2022 lopussa kuntaan palkattiin kotouttamisen koordinaattori ja kunnassa päivitettiin kotouttamis-ohjelma, jonka tarkoitus on edistää kotoutumista ja monialaista yhteistyötä. Kotouttamistyössä on tehty tiivistä yhteistyötä eri tahojen kanssa ja monitoimijainen kotouttamistyöryhmä on kokoontunut säännöllisesti. Suurin osa kotoutujista on ollut vuonna 2023 kotoutumiskoulutuksessa Karstulan Evankelisella opis-tolla, jonka kanssa tehty yhteistyö kotoutumisen parissa on ollut muutoinkin aktiivista. Lapset ja nuoret ovat olleet osallisina varhaiskasvatuksessa sekä perusopetuksessa. Osa työikäisistä on työllistynyt vakituisiin työsuhteisiin työmarkkinoille. Neljä maahanmuuttajaa valmistui hoiva-avustaja koulutuksesta. Kotoutumi-nen on sujunut hyvin ja saatu palaute kotoutumisen edistämisen toimista on ollut positiivista. Yhteisenä toimena eri kulttuureihin tutustumisessa ja kielen oppimisessa on ollut KieliCafe eli kansainvälinen keskus-telukerho, joka on kokoontunut Heikin Tuvalla säännöllisesti. Keväällä viikoittain ja syksyllä kerran kuussa.

Tapahtumien ja aktiivisen osallistumisen lisäksi yksi osallisuuden edistämisen keino on hallinnon ”läpinäky-vyys” ja kuntalaisten osallistaminen kunnan päätöksentekoon sekä kehittämiseen. Vaikuttamistoimielimien toiminta on ollut aktiivista ja kuntalaisia on osallistettu palveluiden kehittämiseen kyselyiden avulla. Pää-töksenteon ennakkovaikutusten arviointien käyttämistä tulisi lisätä. Me-henkiohjelman toimeenpanoa ei vuoden 2023 aikana merkittävästi ehditty edistää.

Kulttuurihyvinvointi

Karstulassa on monimuotoiset kulttuuripalvelut, jotka osaltaan tukevat kaikkien väestöryhmien yhdenvertaista toimijuutta ja osallisuutta sekä parantavat ihmisen elämänlaatua ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Karstulan kulttuuripalvelut tarjoavat tilaisuuden osallistua ja tehdä itse. Meillä on kaikkia kuntalaisia laajasti ja laadukkaasti palveleva Kirjasto, jossa kuntalaisten on helppo asioida ja viihtyä. Yleisesti voidaan todeta, että koronavuodet hiljensivät luonnollisesti fyysisiä käyntejä sekä kirjaston tapahtumia. Kuopasta ollaan pikkuhiljaa nousemassa kuitenkin eli elpymistä nähtävissä. Viime vuoden luvuissa Karstulan kirjaston aineistopoistot eivät vielä näy, mutta ensi vuonna poistomäärät tulevat näkymään melkoisena piikkinä. Remontin vuoksi koko kevään Karstulan kirjaston agendalla on ollut poistaminen ja tämä jatkuu myös kesän. Sivumennen sanoen poistoja ei ole viime vuosina tehty ollenkaan riittävästi eli AVI:n suosittelemaa vuotuista määrää, mikä on useita prosenttiyksiköitä kokonaiskokoelmasta. Aineistomäärärahat ovat Karstulassa pienentyneet viime vuosina, joka haastaa ajantasaisen minimikokoelman ylläpitämistä. Keski-kirjastoissa seutukulutukset ovat edelleen säilyneet asiakkaille maksuttomina, joka mahdollistaa omaa kokoelmaa laajemman aineiston kirjaston käyttäjille. Kirjastossa järjestetään säännöllisesti satutuokioita, johon kunnan eri varhaiskasvatuksen yksiköistä pyritään osallistumaan aktiivisesti. Kirjaston ja koulun välinen yhteistyö on aktiivista. Toiminnan tavoitteena on lisätä lasten lukuintoa sekä kehittää heidän lukutaitoaan monipuolisesti. Lisäksi kirjastossa kokoontuu säännöllisesti lukupiiri.

Karstulan Käsityötaalo on käsityöharrastajien kohtaamispaikka, joka tuotteiden myynnin lisäksi tarjoaa kaikille mahdollisuuden tulla tekemään käsitöitä itse. Vuoden 2023 omatoimisia kädentaitojen harrastajia Käsityötaalolla oli n. 10 Kansalaisopistossa on myös vuoden 2023 aikana ollut mahdollisuus osallistua erilaisiin kädentaitojen, kulttuurin, kielten sekä eri taidemuotojen opintoihin. Heikommassa asemassa olevien kuntalaisten osallistumista Kansalaisopiston toimintaan on tuettu opintosetelien avulla. Kunnassa on järjestetty monipuolisesti erilaisia kulttuuritapahtumia kuten näyttelyitä, konsertteja ja tapahtumia. Uutena tapahtumana vuonna 2023 järjestettiin Fieandt Fest -tapahtuma elokuussa.

Mielenhyvinvointi

Mielenhyvinvointi on tärkeä osa terveyttä ja yksilön hyvinvointia sekä toimintakykyä. Mielenhyvinvointi rakentuu osana kuntalaisten. Tavoitteenamme on tulevaisuuteen uskovat lapset ja nuoret, joilla on hyvät elämänhallintataidot. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettelu ovat päivittäinen osa varhaiskasvatusta. Leikin, satujen ja esim. askartelujen kautta käsitellään erilaisia tunteita ja annetaan lapselle mahdollisuus ilmaista niitä. Vanhemmilta on kerätty avointa palautetta päivittäisissä kohtaamisissa. Lisäksi varhaiskasvatuksessa toteutettiin vuonna 2023 vanhemmille kysely tulevan toiminta kauden toiveista. Palautteessa oli huomioitu myös lapsen näkökulma, joka on tärkeää lapsen oikeuksien ja kuulluksi tulemisen toteutumisen kannalta. Yhteistyö perheiden kanssa on päivittäistä koska huoltaja ja varhaiskasvatuksen henkilöstö kohtaavat päivittäin. Myös perusopetuksessa ja lukiossa tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettelu kuuluvat koulun arkeen. Opiskelutaitojen sekä koulu yhteisön tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen keinoin vaikuttamme lasten- ja nuorten mielenhyvinvoinnin vahvistumiseen. Osallisuuden ja sosiaalisten suhteiden, yhteisöllisyyden sekä yhteenkuuluvuuden edistäminen ovat osa mielenhyvinvoinnin edistämistä. Näiltä osin kuten edellä on todettu, on toiminta Karstulan kunnassa ollut varsin aktiivista. Arkeen Voimaa -ryhmän avulla pyrittiin tarjoamaan tukea mielenhyvinvoinnin toteuttamiseen.

Turvallinen ja viihtyisä asuin- ja elinympäristö

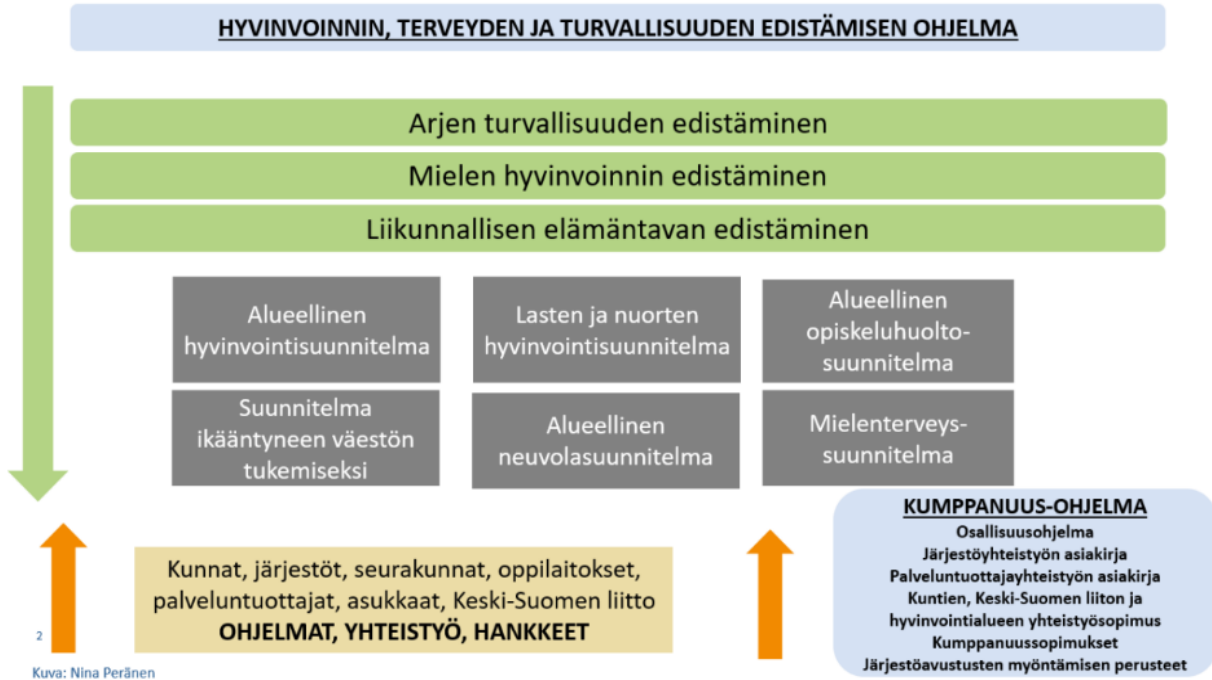
Turvallinen elinympäristö ja hyvä asumisviihtyvyys lisäävät hyvinvoinnin kokemusta ja omasta terveydentilasta huolehtimisen edellytyksiä. Kunta on varautunut poikkeustilanteisiin toiminnassaan päivittämällä varautumisohteita sekä osaamistaan kouluttamalla henkilöstöä. Syksyllä 2023 toteutettiin jokaisessa varhaiskasvatyksikössä Lähietsintäharjoitus. Varhaiskasvatusryhmien lähtiessä retkelle lähiympäristöön, täytetään aina retkisuunnitelma, johon kirjataan turvallisuuden kannalta oleelliset asiat. Yläkoulu ikäisten koulukiusaamiskokemukset ovat kouluterveyskyselyn sekä koulun hyvinvointiprofiilin mukaan lisääntyneet. Karstulaan on vuoden 2023 aikana valmistunut uusi paloasema. Yksi kuntalaisten turvallisuuden tunteeseen voimakkaasti vaikuttava asia on riittävä palveluiden saatavuus. Huoli sote-palveluiden saatavuudesta vaikuttaa etenkin heikommassa asemassa olevien kuntalaisten turvallisuuden tunteeseen. Tämän vuoksi on tärkeää, että vahvistamme mahdollisuuksia ns. matalan kynnyksen ohjaukseen ja neuvontaan. Seniorin hyvinvointineuvolan ohjaus- ja neuvontapalvelua on saatavilla Heikin Tuvalla kerran kuussa. Samoin kuin neuroepätyypillisiin haasteisiin NEPSY-pysäkillä.

Lisäksi kunnassa koottiin 2023 senioreille suunnattu Seniorikalenteri, johon koottiin tiiviiksi tietopaketti kunnan, hyvinvointialueen ja kolmannen sektorin toimijoiden ennaltaehkäiseviä palveluita. Kyläkuntien asukkaiden asiointimahdollisuuksien ja kulkuyhteyksien turvaamiseksi Karstulassa on kattavasti tarjolla Asioimisliikenteen palveluita. Asiointiliikennettä ajetaan viitenä päivänä viikossa 6 eri linjalla, joista kolme ajetaan kaksi kertaa viikossa. Palvelu toimii kutsuohjatusti. Jatkossa tulee tarkkaan miettiä niin ympäristön kuin talouden näkökulmasta millä tavoin asiointiliikenteen käyttöä voitaisiin tehostaa. Liikenneturvallisuuden parantamiseksi olemme aktiivisesti osallistuneet erilaisiin tiedotuskampanjoihin. Liikennekasvatus on osa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen toimintaa. Lukiossa on mahdollisuus suorittaa B-ajokortti osana lukio-opintoja. Karstulan kunnassa toimii monialainen liikenneturvallisuustyöryhmä, jossa on edustus myös vaikuttamistoimielimistä. Lisäksi hyvinvointityön johtoryhmän vastuulla on koordinoita lähisuuhdeväkivallan ehkäisytyötä kunnassa. Ikääntyneiden asumisen ennakkointia on pyritty edistämään mm. ikääntyneille suunnatuissa tapahtumissa jakamalla tietoa niin asumisturvallisuudesta, korjausrakentamisesta sekä tarjolla olevasta palveluohjauksesta. Hyvinvointialueen ikääntyneiden huolipuhelimen käyttöönotto on koettu hyväksi ikääntyneiden kuntalaisten ja heidän läheisten kannalta.

3 HYVINVOINTIALUEEN HYVINVOINTIKERTOMUSTYÖ

Kunnilla ja hyvinvointialueilla on yhteiset asukkaat ja paljon asukkaiden palveluihin liittyviä yhteistyötarpeita. Yhteistyön painopiste on hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä sekä palveluiden rajapinnassa. Kuntien ja hyvinvointialueiden on jaettava asiantuntemustaan ja tuettava toisiaan. Yhteistyön muotoja ovat vuosittaiset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen neuvottelut lakisääteiset neuvottelut* sekä kuntien että hyvinvointialueiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhtenevät suunnitelmat sekä yhteistyöprosessit.

Keski-Suomen hyvinvointialueen alueellisen hyvinvointisuunnitelman hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopistealueet ovat arjen turvallisuuden edistäminen, mielen hyvinvoinnin edistäminen, liikunnallisen elämäntavan edistäminen. Hyvinvointialueen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen kokonaisuutta on esitelty tarkemmin kuviossa 1.

*Laki sosiaali- ja terveyden huollon järjestämisestä §6 ja §7.

OSA II HYVINVOINTISUUNNITELMA VUODELLE 2024

4 STRATEGIAN PAINOPISTEALUEET JA LINJAUKSET

1. Kunta osallistaa kuntalaisia kunnan kehittämiseen Kuntaan laaditaan Me-henki ohjelma yhdessä kuntalaisten kanssa. Kunnassa järjestetään avoimia keskustelutilaisuuksia säännöllisesti vähintään kaksi kertaa vuodessa ajankohtaisista asioista.
2. Kunta panostaa kaikkien kuntalaisten hyvinvointiin. Kunta seuraa kuntalaisten hyvinvointia hyvinvointikertomuksen avulla, kertomuksen havainnot huomioidaan talousarvioissa. Kunnassa järjestetään alueellinen hyvinvointitapahtuma.
3. Kunta vahvistaa harrastamisen edellytyksiä. Kunta vahvistaa yhdistysten rahoitusta vuosittain. Kunnassa järjestetään erilaisia kulttuuri- ja muita tapahtumia.

5 HYVINVOINNIN EDISTÄMISEN ERILLISOHJELMAT JA SUUNNITELMAT

Karstulan kunnan Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2024–2027

[Alueellinen ravitsemussuunnitelma: Hyvinvointia ravitsemuksella](#)

[Alueellinen hyvinvointisuunnitelma 2024–2025](#)

6 HYVINVOINTISUUNNITELMA

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet ja toimenpiteet on kirjattu Hyvinvointisuunnitelmaan 2023–20254. Painopistealueina on edelleen terveyden elintapojen, osallisuuden, mielenhyvinvoinnin, kulttuurihyvinvoinnin sekä turvallisen ja viihtyisän elin- ja asuinympäristöjen edistäminen kaikissa ikäryhmissä. Vuoden 2024 toiminnassa keskitytään erityisesti Me-henkiohjelman laatimiseen, jonka tavoitteena on osallisuuden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden ja mielenhyvinvoinnin edistäminen. Liikkumisen ja liikunnallisen elämäntavan edistämiseksi liikkumisohjelma sekä ikääntyneiden hyvinvoinnin edistämisen suunnitelmatyö on tavoitteena aloittaa vuoden 2024 aikana.

OSA III KÄSITTELY TOIMIELIMISSÄ

Kunnanhallitus 3.6.2024

Kunnanvaltuusto 10.6.2024

